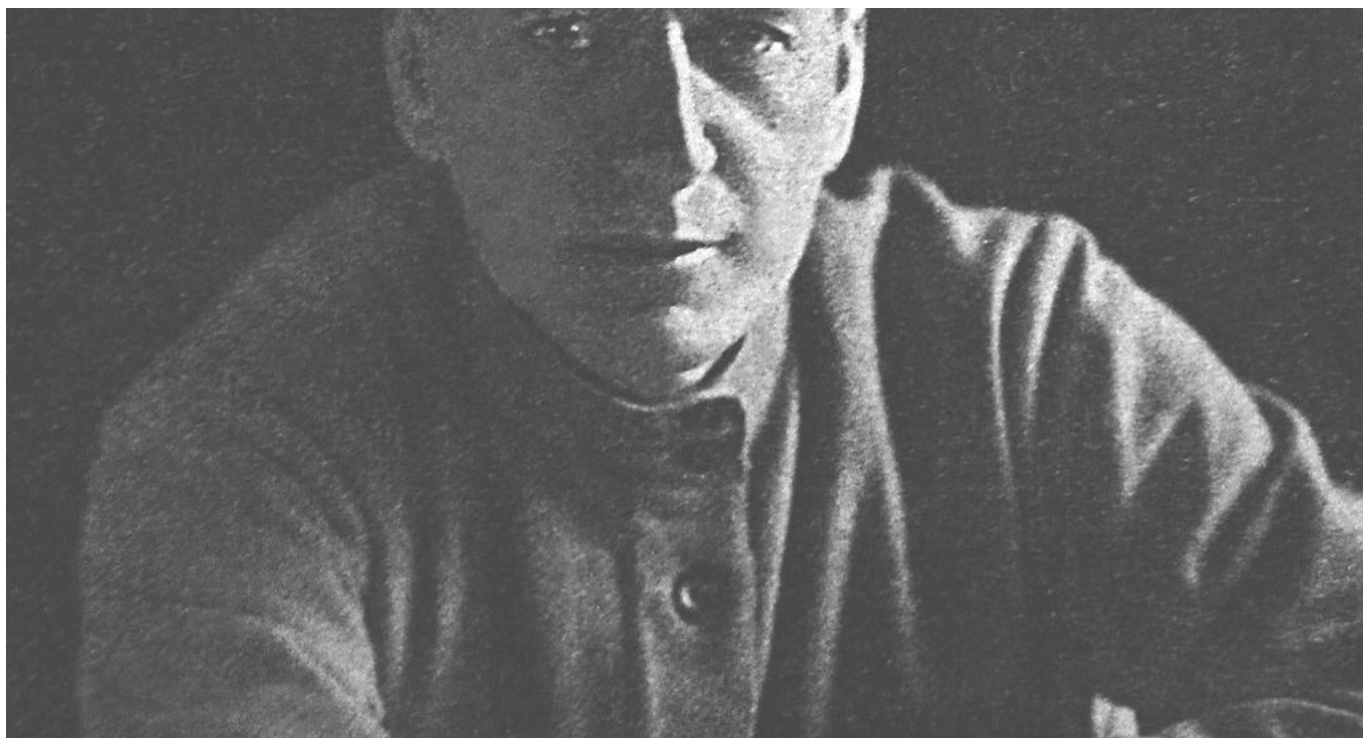

Ρακόφσκι, Λένιν, Τρότσκι: Για τους Βαλκανικούς Πολέμους

Κρίστιαν Ρακόφσκι

Μανιφέστο των σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων

Προς τους εργάτες των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας! – Προς την Εργατική Διεθνή! – Προς την κοινή γνώμη!

Ο πόλεμος είναι στην πόρτα μας. Όταν δημοσιευτούν αυτές οι γραμμές, θα είναι κατά πάσα πιθανότητα ένα συντελεσμένο γεγονός.

Αλλά εμείς, οι σοσιαλιστές των Βαλκανικών χωρών και της Εγγύς Ανατολής, που επηρεαζόμαστε άμεσα από τον πόλεμο, δεν θα επιτρέψουμε στους εαυτούς μας να παρασυρθούμε από το σοβινιστικό κύμα. Δυναμώνουμε ακόμα περισσότερο τις φωνές μας ενάντια στον πόλεμο και καλούμε τις μάζες των εργατών και των

αγροτών μαζί με όλους τους ειλικρινείς δημοκράτες να ενωθούν μαζί μας για να αντιτάξουμε στην πολιτική της αιματηρής βίας, η οποία φέρνει μαζί της τις πιο καταστροφικές συνέπειες, την αντίληψή μας της διεθνούς αλληλεγγύης.

Το προλεταριάτο των Βαλκανίων δεν έχει τίποτα να κερδίσει από αυτή την περιπέτεια, διότι τόσο οι νικημένοι όσο και οι νικητές θα δουν τον μιλιταρισμό, τη γραφειοκρατία, την πολιτική αντίδραση και την οικονομική κερδοσκοπία, με τις συνηθισμένες συνέπειες της βαριάς φορολογίας και των αυξήσεων των τιμών, της εκμετάλλευσης και της βαθιάς δυστυχίας, να αναπτύσσονται με μεγαλύτερη δύναμη και αλαζονεία πάνω σε σωρούς από πτώματα και ερείπια.

Επιπλέον, για τις Βαλκανικές χώρες, ο πόλεμος θα έχει και άλλες συνέπειες λόγω της πολιτικής και γεωγραφικής τους κατάστασης.

Σε περίπτωση που αναδειχτούν νικητές από τη σύγκρουση και η Οθωμανική Αυτοκρατορία γίνει αντικείμενο διαμελισμού, η μερίδα του λέοντος, που είναι οι πλουσιότερες περιοχές από οικονομική άποψη και τα πιο σημαντικά σημεία από στρατηγική άποψη, θα κατασπαραχθούν από τις μεγάλες καπιταλιστικές δυνάμεις που έχουν αποσπάσει εδάφη στην Ανατολή από άκρου εις άκρον.

Η Αυστρία στη Θεσσαλονίκη, η Ρωσία στο Βόσπορο και στην Ανατολική Ανατολία, η Γερμανία καταλαμβάνοντας την υπόλοιπη Ανατολία και τη νότια Αλβανία η Ιταλία – αυτός πιθανότατα θα είναι ο χάρτης της Ανατολής μετά την ενδεχόμενη κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Έτσι, την ημέρα που θα πέσουν στα χέρια των Δυνάμεων, η ανεξαρτησία των βαλκανικών κρατών θα τελειώσει. Η πολιτική και δημόσια ελευθερία του λαού θα καταστραφεί από τον μιλιταρισμό και τη μοναρχική αυτοκρατορία, η οποία, ενισχυμένη από τη νίκη της ενάντια στους Τούρκους, θα απαιτήσει νέες πιστώσεις για τους στρατούς της καθώς και νέα προνόμια για τους ηγεμόνες της. Και μετά από αυτές τις σκληρές δοκιμασίες, οι εθνικοί

αγώνες μεταξύ των λαών δεν θα έχουν τελειώσει. Θα γίνουν ακόμη πιο δριμείς, καθώς ο καθένας θα επιδιώκει την ηγεμονία.

Μια νικηφόρα Τουρκία θα οδηγήσει στην ανάκαμψη του θρησκευτικού φανατισμού και του μουσουλμανικού σοβινισμού – ο θρίαμβος της πολιτικής αντίδρασης – στην απώλεια των λίγων βελτιώσεων που επιτεύχθηκαν με αντάλλαγμα τόσες θυσίες στην εσωτερική κυβέρνηση της χώρας. Επιπλέον, θα επιφέρει τον θρίαμβο των αυστριακών και ρωσικών ιμπεριαλισμών, οι οποίοι θα αποτελέσουν τους σωτήρες των ηττημένων βαλκανικών δυνάμεων, προκειμένου να επεκτείνουν την ιδιοτελή προστασία τους πάνω στους κατεστραμμένους λαούς.

Για να δικαιολογήσουν τον πόλεμο, οι εθνικιστές των βαλκανικών κρατών επικαλούνται την αναγκαιότητα της επίτευξης της εθνικής τους ενότητας ή τουλάχιστον της απόκτησης πολιτικής αυτονομίας για τους υπηκόους τους που βρίσκονται υπό τουρκική κυριαρχία.

Τα σοσιαλιστικά κόμματα δεν αντιτίθενται στην επίτευξη της πολιτικής ενότητας των στοιχείων κάθε έθνους.

Το δικαίωμα των εθνοτήτων σε μια αυτόνομη ζωή είναι η άμεση συνέπεια της πολιτικής και κοινωνικής ισότητας και από την καταπίεση από όλα τα ταξικά, καστικά, φυλετικά ή θρησκευτικά προνόμια που διεκδικεί η Εργατική Διεθνής. Αλλά αυτή η ενότητα θα πραγματοποιηθεί με το διαμελισμό των πληθυσμών και των εδαφών της Τουρκίας μεταξύ των μικρών βαλκανικών κρατών;

Θα έχουν οι Τούρκοι, τώρα υπό βουλγαρική, σερβική ή ελληνική κυριαρχία, την εθνική τους ενότητα; Οι Σέρβοι του Νόβι Παζάρ και της Παλαιάς Σερβίας¹, οι Βούλγαροι, οι Έλληνες, οι Αλβανοί της Μακεδονίας, η οποία θα διαμελιστεί τελικά υπό τον ζυγό της Αυστρίας ή της Ιταλίας, οι Αρμένιοι και οι Κούρδοι της Ανατολικής Ανατολίας, οι Τούρκοι, οι Έλληνες και οι Βούλγαροι του βιλαετιού² της Αδριανούπολης, που θα μπορούσαν να γίνουν θήραμα της Ρωσίας, θα πραγματοποιήσουν την εθνική τους ενότητα;

Η μπουρζουαζία και ο εθνικισμός δεν μπορούν να δημιουργήσουν αληθινή και διαρκή εθνική ενότητα. Αυτό που θα δημιουργηθεί από έναν πόλεμο μπορεί να καταστραφεί από έναν άλλο πόλεμο.

Η εθνική ενότητα, που βασίζεται στην υποταγή των εθνικών στοιχείων άλλων φυλών, φέρει μέσα της ένα προπατορικό αμάρτημα, το οποίο είναι μια διαρκής απειλή. Ο εθνικισμός αλλάζει μόνο τα ονόματα των αφεντικών και τον βαθμό της καταπίεσης, αλλά δεν τα καταργεί. Μόνο η πολιτική δημοκρατία με πραγματική ισότητα για κάθε στοιχείο, ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας ή τάξης, μπορεί να δημιουργήσει πραγματική εθνική ενότητα.

Το εθνικιστικό επιχείρημα στην πραγματικότητα, είναι πρόσχημα μόνο για τις βαλκανικές κυβερνήσεις.

Το πραγματικό κίνητρο της πολιτικής τους δεν είναι παρά η τάση προς οικονομική και εδαφική επέκταση, η οποία χαρακτηρίζει όλες τις χώρες όπου αναπτύσσεται καπιταλιστική παραγωγή. Οι γείτονες της Τουρκίας αναζητούν από αυτήν τα ίδια πλεονεκτήματα με τις Μεγάλες Δυνάμεις, που κρύβονται πίσω από τα μικρά κράτη: θέλουν αγορές για τα αγαθά τους, για την επένδυση του κεφαλαίου τους και για την απασχόληση του γραφειοκρατικού προσωπικού που υπερκαλύπτει τις ανάγκες των γραφείων της μητρόπολης.

Αν όμως επισημάνουμε τη βαρύτατη ευθύνη των βαλκανικών κρατών για τον προσεχή πόλεμο, καθώς και στο παρελθόν, όταν παρεμπόδιζαν την εσωτερική μεταμόρφωση της Τουρκίας και αν κατηγορούμε την ευρωπαϊκή διπλωματία που ποτέ δεν ήθελε να δει σοβαρές μεταρρυθμίσεις στην Τουρκία, για δολιότητα, δεν θέλουμε με κανέναν τρόπο να μειώσουμε την ευθύνη των ίδιων των τουρκικών κυβερνήσεων. Τις καταγγέλλουμε και στον πολιτισμένο κόσμο, στον λαό της αυτοκρατορίας και ιδιαίτερα στις μάζες των Μουσουλμάνων, χωρίς τη βοήθεια των οποίων δεν θα ήταν σε θέση να διατηρήσουν την κυριαρχία τους.

Καταγγέλλουμε το τουρκικό καθεστώς για την πλήρη απουσία

πραγματικής ελευθερίας και ισότητας των εθνοτήτων – απόλυτη έλλειψη ασφάλειας και εγγυήσεων για τη ζωή ή για τα δικαιώματα και την περιουσία των πολιτών – για την ανυπαρξία δικαιοσύνης και μιας καλά οργανωμένης και αμερόληπτης διοίκησης. Έχει διατηρήσει ένα σύστημα των πιο βαριών και των πιο εξοργιστικών φόρων. Έχει κωφεύσει σε όλες τις απαιτήσεις για μεταρρυθμίσεις για τους Μουσουλμάνους και τους μη Μουσουλμάνους εργάτες και αγρότες. Έχει υποστηρίξει ένοπλους φεουδάρχες και νομαδικές φυλές εναντίον ανυπεράσπιστων αγροτών.

Με την παροιμιώδη αδράνεια τους, οι τουρκικές κυβερνήσεις δεν έκαναν τίποτε άλλο απ' το να προκαλέσουν και να διατηρήσουν τη δυστυχία, την άγνοια, την μετανάστευση και την ληστεία και τις πολυάριθμες σφαγές στην Ανατολία και τη Ρούμελη, με μια λέξη την αναρχία που σήμερα χρησιμεύει ως πρόσχημα για επεμβάσεις και για πόλεμο.

Η ελπίδα ότι το νέο καθεστώς θα θέσει τέρμα στο παρελθόν, εγκαινιάζοντας μια νέα πολιτική, έχει καταρρεύσει. Οι διαδοχικές κυβερνήσεις των Νεοτούρκων δεν συνέχισαν μόνο τα λάθη του παρελθόντος. Χρησιμοποίησαν την εξουσία και το κύρος ενός ψευτοκοινοβουλευτισμού που δόθηκε στην Τουρκία, ώστε να εφαρμοστεί ένα σύστημα αποεθνικοποίησης και καταπίεσης και υπερβολικού γραφειοκρατικού συγκεντρωτισμού που θα πλήξει τα δικαιώματα των εθνοτήτων και τις διεκδικήσεις των εργατικών μαζών.

Οι άνθρωποι του νέου καθεστώτος ξεπέρασαν επίσης από ορισμένες απόψεις τους παλιούς, οι οποίοι είχαν ανεβάσει τις συστηματικές δολοφονίες των πολιτικών αντιπάλων του στις κορυφές του συστήματος διακυβέρνησης.

Αναγνωρίζουμε όμως ότι ο λαός – και μόνον ο λαός – έχει το δικαίωμα να διαθέσει τη ζωή του. Στον πόλεμο που με όλη μας τη δύναμη αποκρούουμε ως τρόπο επίλυσης των πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων, αντιτάσσουμε τη δράση των συνειδητών και οργανωμένων μαζών.

Στο αιματηρό ιδεώδες των εθνικιστών, που θα διαθέσουν τη ζωή των λαών τους με τον πόλεμο και θα παζαρεύουν με τα δικαιώματά τους και τα εδάφη τους, απαντάμε επιβεβαιώνοντας την επιτακτική ανάγκη που είχε ήδη διακηρύξει η Διαβαλκανική Σοσιαλιστική Διάσκεψη του Βελιγραδίου το 1909, για τη στενή ενότητα όλων των λαών των Βαλκανίων και της Εγγύς Ανατολής χωρίς διακρίσεις φυλής ή θρησκείας.

Χωρίς μια τέτοια ομοσπονδία των λαών της Ανατολικής Ευρώπης, η εθνική ενότητα δεν θα είναι για αυτούς ούτε δυνατή ούτε διαρκής. Δεν θα υπάρξει ταχεία οικονομική και κοινωνική πρόοδος, διότι η ανάπτυξή τους θα απειλείται συνεχώς από την αέναη επιστροφή της εσωτερικής αντίδρασης και της ξένης κυριαρχίας.

Όσον αφορά ειδικότερα την Οθωμανική Αυτοκρατορία, θεωρούμε ότι μόνο η ριζική μεταρρύθμιση των εσωτερικών σχέσεων της μπορεί να αποκαταστήσει την ειρήνη και τις φυσιολογικές συνθήκες ζωής, να αποτρέψει την ξένη επέμβαση και τον κίνδυνο του πολέμου και τελικά να καταστήσει δυνατή μια δημοκρατική βαλκανική ομοσπονδία.

Δεν είναι μια προσπάθεια αναβίωσης, κληρονομημένη από μια κοντόφθαλμη γραφειοκρατία, η δυνατότητα του τούρκικου καθεστώτος να λύσει το πρόβλημα των εθνοτήτων, παρέχοντας πραγματική ισότητα, προσφέροντας πλήρη αυτονομία στις εθνότητες για τους πολιτιστικούς τους θεσμούς – σχολεία, εκκλησίες κλπ. – και με την ίδρυση τοπικής αυτοδιοίκησης σε επαρχίες, καντόνια και κοινότητες, με αναλογική εκπροσώπηση για τις εθνοτικές ομάδες και τα κόμματα, με ισότητα γλωσσών.

Μόνο μια διοίκηση στην οποία εκπροσωπούνται οι διάφορες εθνοτικές ομάδες της αυτοκρατορίας θα παράσχει την απαραίτητη εγγύηση της αμεροληψίας.

Μόνο οι αγροτικές μεταρρυθμίσεις, η φορολογική μεταρρύθμιση, η κοινωνική νομοθεσία και οι εγγυήσεις για τα δικαιώματα του συνεταιρίζεσθαι και του συνέρχεσθαι θα δώσουν στις

μουσουλμανικές εργατικές και αγροτικές μάζες την ελάχιστη ικανοποίηση που θα τους συνδέσει με το νέο καθεστώς.

Αυτές οι μεταρρυθμίσεις μπορεί να ενοχλήσουν την τουρκική γραφειοκρατία, δηλαδή τις λίγες χιλιάδες άτομα που έχουν προσδεθεί στα προνόμιά τους. Αλλά θα ωφελήσουν στον υψηλότερο βαθμό τον τουρκικό λαό, τον οποίο το σημερινό καθεστώς υποβαθμίζει στον αποκλειστικό ρόλο του στρατιώτη και του αστυνομικού, που σπεύδει σε όλα τα σύνορα και σε κάθε επαρχία για να καταπολεμήσει τις καταστροφές που συσσωρεύτηκαν σε αυτή την χώρα από την τουρκική ανικανότητα και την ολιγαρχία.

Η λύση των μεγάλων προβλημάτων που πλήττουν τους πληθυσμούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα εγγυάται την εθνική ασφάλεια των Μουσουλμάνων και θα τους επιτρέψει να στρέψουν ειρηνικά την προσοχή τους στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική τους ανάπτυξη.

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα για την υλοποίηση του οποίου κάνουμε έκκληση όχι μόνο στη συνεργασία του προλεταριάτου των Βαλκανίων αλλά και στον διεθνή σοσιαλισμό.

Εμείς, οι σοσιαλιστές των Βαλκανίων και της Εγγύς Ανατολής, έχουμε μια βαθιά συνείδηση του διπλού ρόλου που πρέπει να διαδραματίσουμε όσον αφορά το παγκόσμιο προλεταριάτο κι εμάς τους ίδιους.

Αντιμετωπίζοντας την εξάπλωση της πολεμικής παλίνρροιας που απελευθερώνουν οι κυβερνήσεις και ο σοβινιστικός Τύπος, αγωνιζόμενοι ενάντια στα αισθήματα που εμφυτεύονται και τρέφονται από μια στρεβλή εκπαίδευση που έχει την τάση να ευνοεί τη σύγκρουση μεταξύ εθνοτήτων και την ταξική κυριαρχία, δεν θα παραλείψουμε να εκπληρώσουμε το καθήκον μας της διεθνούς αλληλεγγύης. Στην πραγματικότητα, είμαστε απλώς προπύργια, γιατί ο πόλεμος στα Βαλκάνια φέρνει τη γενική ειρήνη μπροστά σε επικείμενο κίνδυνο. Η διέγερση όλων των ορέξεων των καπιταλιστών των μεγάλων κρατών και η υπεροχή στην πολιτική ζωή των ιμπεριαλιστικών στοιχείων, άπληστων για

κατακτήσεις, μπορεί όχι μόνο να προκαλέσει πόλεμο μεταξύ των εθνών αλλά και εμφύλιο πόλεμο. Και καθώς οι καπιταλιστικές κυβερνήσεις πολλών χωρών έχουν καταφύγει στα τελευταία τους οχυρά ύστερα από διαδοχικές νίκες του προλεταριάτου, δεν θα παραλείψουν να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία που τους προσφέρεται για να πνίξουν τις μάζες στο αίμα ή να καταπνίξουν με περιοριστική νομοθεσία το κίνημα μας για τη χειραφέτηση, τον πολιτισμό και την ανθρώπινη πρόοδο.

Για εβδομάδες και μήνες, διεξάγουμε μια εκστρατεία ενάντια στον πόλεμο. Αλλά είναι ιδιαίτερα αυτή τη στιγμή που διαμαρτυρόμαστε πιο δυνατά. Εκφράζουμε τη σταθερή πρόθεσή μας να υποστηρίξουμε με όλη μας την δύναμη τον αγώνα του παγκόσμιου προλεταριάτου εναντίον του πολέμου, εναντίον του μιλιταρισμού, εναντίον της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και υπέρ της ελευθερίας, της ισότητας, της χειραφέτησης των τάξεων και των εθνοτήτων, με μια λέξη, υπέρ της ειρήνης.

Κάτω ο πόλεμος! Ζήτω η διεθνής αλληλεγγύη των λαών!

12 Οκτωβρίου 1912

Πηγή: Christian Rakovsky, «Manifesto of the Socialists of Turkey and the Balkans», παρατίθεται στο: Dragan Plavšić, «The Balkan Wars of 1912-13 and the Balkan Federation», [*Revolutionary History*](#).

Μετάφραση στα αγγλικά από τα γαλλικά από τον Dragan Plavšić, η οποία βασίστηκε στην αγγλική μετάφραση της εποχής, βλ. *Bulletin Periodique du Bureau Socialiste International* (3ος χρόνος, νο 9), σσ. 5-7.

B. I. Λένιν

Ο Βαλκανικός Πόλεμος και ο σοβινισμός των αστών

Ο Βαλκανικός Πόλεμος έρχεται σε ένα τέλος. Η κατάληψη της Ανδριανούπολης είναι μια αδιαμφισβήτητη νίκη για τους Βουλγάρους, και το κέντρο βαρύτητας του προβλήματος μετατοπίστηκε από το θέατρο των επιχειρήσεων σε αυτό των λογομαχιών και των ραδιουργιών των αποκαλούμενων Μεγάλων Δυνάμεων.

Ο Βαλκανικός Πόλεμος είναι ένας κρίκος στην αλυσίδα των παγκόσμιων γεγονότων που σηματοδοτούν την κατάρρευση της μεσαιωνικής κατάστασης σχέσεων στην Ασία και την Ανατολική Ευρώπη. Να σχηματίσουν ενωμένα εθνικά κράτη στα Βαλκάνια, να απαλλάξουν από την καταπίεση των τοπικών φεουδαρχικών κανόνων και να απελευθερώσουν τελείως τους αγρότες των Βαλκανίων όλων των εθνικοτήτων από το ζυγό των γαιοκτημόνων – τέτοιο ήταν το ιστορικό καθήκον που έφερε αντιμέτωπους τους Βαλκανικούς λαούς.

Οι Βαλκανικοί λαοί θα μπορούσαν να έχουν πραγματοποιήσει αυτό το καθήκον δέκα φορές ευκολότερα από ότι κάνουν τώρα και με εκατό φορές λιγότερες θυσίες σχηματίζοντας μια Βαλκανική

Ομοσπονδιακή Δημοκρατία. Η εθνική καταπίεση, οι εθνικοί καυγάδες και η υποκίνηση με βάση θρησκευτικές διαφορές θα ήταν αδύνατα κάτω από πλήρη και σταθερή δημοκρατία. Οι Βαλκανικοί λαοί θα είχαν εξασφαλίσει μία αληθινά γρήγορη, εκτεταμένη και ελεύθερη ανάπτυξη.

Ποιος ήταν ο πραγματικός ιστορικός λόγος για την λύση επειγόντων Βαλκανικών προβλημάτων δια μέσου ενός πολέμου, ενός πολέμου που καθοδηγήθηκε από αστικά και δυναστικά ενδιαφέροντα; Η κύρια αιτία ήταν η αδυναμία του προλεταριάτου στα Βαλκάνια, και επίσης η αντιδραστική επιρροή και πίεση της ισχυρής Ευρωπαϊκής αστικής τάξης. Φοβούνται την πραγματική ελευθερία και στις χώρες τους και στα Βαλκάνια· ο μόνος σκοπός τους είναι το όφελος εις βάρος άλλων ανθρώπων· ανακατεύουν τον σοβινισμό και την εθνική εχθρότητα για να διευκολύνουν την πολιτική τους να λεηλατούν και να εμποδίζουν την ελεύθερη ανάπτυξη των καταπιεσμένων τάξεων των Βαλκανίων.

Ο Ρωσικός σοβινισμός πάνω στα Βαλκανικά γεγονότα είναι όχι λιγότερο αηδιαστικός από αυτόν της Ευρώπης. Και ο κρυμμένος, ωραιοποιημένος σοβινισμός των Καντέτων, γαρνιρισμένος με φιλελεύθερες φράσεις, είναι πιο αηδιαστικός και πιο βλαβερός από τον ωμό σοβινισμό των εφημερίδων των Μαύρο-Εκατονταρχιτών. Αυτές οι εφημερίδες επιτίθενται ανοιχτά στην Αυστρία – επειδή σ' αυτή την πιο καθυστερημένη απ' τις Ευρωπαϊκές χώρες, οι λαοί (λέμε εμείς σε παρένθεση) έχουν εξασφαλίσει πολύ μεγαλύτερη ελευθερία απ' ότι στη Ρωσία. Η καντέτικη Ρετς, ωστόσο, είπε επ' ευκαιρία της κατάληψης της Ανδριανούπολης: «Οι νέες περιστάσεις δίνουν στη Ρωσική διπλωματία κάθε ευκαιρία να δείξει μεγαλύτερη σταθερότητα...»

Έξοχοι «δημοκράτες», που προσποιούνται ότι δεν καταλαβαίνουν ότι η μόνη σταθερότητα για την οποία μπορεί να γίνει λόγος εδώ είναι η σταθερότητα στην αναζήτηση σοβινιστικών σκοπών! Καμία κατάπληξη που οι Μιλιούκοφ και Γεφρέμοφ, Γκούτσκοφ, Μπένιγκσεν, Κρουπένσκι και Μπαλάσοφ τα πήγαν καλά μαζί σε ένα γεύμα που δόθηκε από τον Ροτζιάνκο στις 14 Μαρτίου. Εθνικιστές, Οκτωβριστές, Καντέτοι – αυτές δεν είναι παρά

διαφορετικές αποχρώσεις του αηδιαστικού εθνικισμού και σοβινισμού των αστών που είναι οριστικά εχθρικές προς την ελευθερία.

28 Μαρτίου, 1913

Πηγή: [Διαδικτυακό Αρχείο Μαρξιστών](#). Μετάφραση από τα αγγλικά: *Lenin, Collected Works*, 4η αγγλική έκδοση, Αρίθμ. 19, Σελ. 38 – 40, Εκδότες Progress, Μόσχα, 1968 και [Marxists Internet Archive](#), 2004.

Λέον Τρότσκι

Η Ειρήνη του Βουκουρεστίου

Την ώρα που γράφω αυτές τις γραμμές, αναμένεται από ώρα σε ώρα η υπογραφή της συνθήκης που θα μείνει στη Βαλκανική ιστορία ως η Ειρήνη του Βουκουρεστίου του 1913. Οι Βούλγαροι έδειξαν έναντι των Σέρβων, κι ακόμα περισσότερο έναντι των Ρουμάνων, μια εσπευσμένη ενδοτικότητα με την οποία προφανώς ελπίζουν να

απομονώσουν τους Έλληνες. Τέτοια ήταν η βιασύνη των Βούλγαρων αντιπροσώπων που, ενώ εξασφάλισαν την εθνική και πολιτιστική αυτονομία (γλωσσική, εκπαιδευτική και θρησκευτική) των Κουτσόβλαχων που βρίσκονται εντός της βουλγαρικής επικράτειας, ξέχασαν εντελώς να ζητήσουν την κατάλληλη στιγμή ανάλογες εγγυήσεις για τους Βούλγαρους που προσαρτήθηκαν στη Ρουμανία. Στο μυαλό τους είχανε συνεχώς την Καβάλα, το σημαντικότερο μετά τη Θεσσαλονίκη λιμάνι στο Αιγαίο, το κέντρο εξαγωγής των καπνών: καπνά αξίας δέκα εκατομμυρίων ρουβλίων περνούν ετησίως από την Καβάλα. Και μπροστά σε φυτείες καπνού κι εξαγωγές καπνού, τα ζητήματα κουλτούρας και συνείδησης των 200.000 Βούλγαρων της Νότιας Ρουμανίας ήταν φαίνεται ασήμαντα.

Ωστόσο, η Βουλγαρία δεν την πήρε την Καβάλα, και το μόνο που της απέμεινε τώρα είναι η ουτοπική ελπίδα για βοήθεια από την Αυστροουγγαρία, όταν η συνθήκη θα πάει στις μεγάλες δυνάμεις για επικύρωση. Εδώ πάντως επικρατεί η άποψη πως η συνθήκη δε θα περάσει από καμιά επικύρωση.

Κανείς δεν αμφιβάλλει πως η ειρήνη θα υπογραφεί. Δημοσιογράφοι και πολιτικοί την προεξοφλούν κιόλας στους λόγους κατά τα επιδόρπια. Προχθές, η ρουμανική ένωση τύπου έδωσε μια δεξίωση για τους ξένους δημοσιογράφους, στην οποία έγιναν γλαφυρές προσφωνήσεις για το δικαίωμα του πολιτισμού στην ειρήνη και τα καλά της ειρήνης για τον πολιτισμό. Βέβαια, μετά τους τελευταίους μήνες, κανείς δεν πιστεύει πως η Ειρήνη του Βουκουρεστίου θα εξασφαλίσει πράγματι την ειρήνη στα Βαλκάνια. Αυτή η νέα «ισορροπία, που βασίζεται στο συσχετισμό δυνάμεων» που υποσχέθηκαν στους λαούς μετά το Δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο, θα είναι στην πραγματικότητα πολύ πιο ασταθής από το status quo που διάφυλασσε η ευρωπαϊκή διπλωματία εδώ και τρεισήμισι δεκαετίες. Η καλύτερη απόδειξη γι' αυτό είναι το τι απέγινε η «Ειρήνη» του Λονδίνου. Η Διάσκεψη του Βουκουρεστίου τυπικά απορρέει από τους όρους της Συνθήκης του Λονδίνου, που καθορίζανε τα νέα σύνορα της Τουρκίας με τους πρώην συμμάχους. Τι είχε όμως απομείνει από τη Συνθήκη του Λονδίνου όταν συγκλήθηκε η Διάσκεψη του Βουκουρεστίου; Οι Τούρκοι κρατούσαν την Αδριανούπολη κι οι Βούλγαροι περίμεναν από στιγμή σε

στιγμή την τυπική κήρυξη του πολέμου από την Τουρκία, την οποία θα ακολουθούσε αμέσως η κατάληψη της τελείως ανυπεράσπιστης Φιλιππούπολης. Σύμφωνα με το «συσχετισμό δυνάμεων» του Λονδίνου, στη Βουλγαρία δινόταν η θράκη, αλλά στην πραγματικότητα απειλούνταν με την απώλεια της Ανατολικής Ρωμυλίας. Οι Βούλγαροι αναζητούνε τώρα συμμάχους ενάντια στην Ημισέληνο ανάμεσα στους πιστούς αδελφούς του Σταυρού – μα δεν τους βρίσκουν. Η Διάσκεψη του Βουκουρεστίου δεν ασχολείται με τις βουλγαρο-τουρκικές σχέσεις: δεν υπάρχουν εδώ αντιπρόσωποι της Τουρκίας. Αυτό το ζήτημα θα πρέπει να εξεταστεί σε μιαν άλλη διάσκεψη, που με τη σειρά της δε θα 'ναι η τελευταία φάση στην εφιαλτική ιστορία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Το πώς οι Βούλγαροι, που πρέπει να δράσουν με τη διπλή ιδιότητα του ενάγοντος και του δικαστικού κλητήρα, θα καταφέρουν να εξασφαλίσουν την εκτέλεση της απόφασης του δικαστηρίου του Λονδίνου, κανείς δεν το ξέρει για την ώρα. Μα κι αν ακόμα έρθει σε βοήθειά τους ένα ισχυρό χέρι -ένα χέρι από το οποίο οι Βούλγαροι δε θα υποφέρουν λιγότερο από τους Τούρκους- κι αν ακόμα η Τουρκία ως κράτος καταστραφεί εντελώς, οι ίδιοι οι Τούρκοι θα είναι ακόμα εκεί, στην Ευρώπη, όπως και στην Ασία. Κι αυτοί οι Τούρκοι, δίχως πια μια κρατική «στέγη» πάνω από τα κεφάλια τους, αλλά με μια παράδοση πέντε αιώνων κυριαρχίας στο τμήμα αυτό της Ευρώπης, θα αποδειχτούν ένα στοιχείο το ίδιο αποσταθεροποιητικό για τα Βαλκάνια με τους Μακεδόνες στην Παλιά Τουρκία. Κι αν η διάσκεψη των βαλκάνιων πληρεξούσιων στο Λονδίνο, που εργάστηκε κάτω από την επίβλεψη των πρεσβευτών των Μεγάλων Δυνάμεων, δεν απέτρεψε τον πόλεμο μεταξύ των συμμάχων, μπορεί να δώσει την εξής τυπική δικαιολογία: καθήκον του Λονδίνου δεν ήταν να μοιράσει στους συμμάχους την τουρκική κληρονομιά, αλλά να καθορίσει τις συνολικές διαστάσεις αυτής της κληρονομιάς. Αλλά, ακόμα και μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, η Διάσκεψη του Λονδίνου δεν προσδιόρισε όπως είδαμε παρά μόνο ένα πράμα, τις διαστάσεις της ανικανότητας της συλλογικής διπλωματικής «σοφίας» της Ευρώπης. Η Διάσκεψη του Βουκουρεστίου κάνει ότι δεν κατάλαβε πως δεν έχει απομείνει τίποτε από το πακέτο του Λονδίνου. Αφού με τη σειρά της καθόρισε (για πόσο καιρό άραγε;) τα σύνορα ανάμεσα στη

Βουλγαρία από τη μία, και στη Σερβία και την Ελλάδα από την άλλη, παρέλειψε πλήρως να διευθετήσει τα σερβο-ελληνικά σύνορα. Μας διαβεβαίωσαν, βέβαια, πως όλα αυτά τα κανονίσανε μεταξύ τους οι Σέρβοι και οι Έλληνες. Όμως μήπως έτσι δεν είχαν «όλα αυτά κανονιστεί» και με τους Βούλγαρους;

Αν υπάρχει κάποια εγγύηση που αποτρέπει έναν άμεσο πόλεμο Σερβίας-Ελλάδας, αυτή δεν είναι καμιά συνθήκη, μα η απόλυτη εξάντληση και των δύο κρατών.

Οι σχέσεις Ρουμανίας-Βουλγαρίας δε βρίσκονται σε καλύτερη θέση. Η νέα επαρχία, με τη συντριπτική πλειοψηφία βουλγαρικού πληθυσμού, αποτελεί μια επίβουλη αγκίδα καρφωμένη στο κορμί της Ρουμανίας. Η Δοβρουτσά θα γίνει μια βαλκανική Αλσατία-Λωρραίνη, με ακόμα μεγαλύτερες περιπλοκές από τις μεθόδους πάλης που αναπτύχθηκαν κιόλας στη Μακεδονία. Και οι Βούλγαροι δε θα συγχωρέσουν ποτέ στους Ρουμάνους πως ήταν η πρωτοβουλία τους που έδωσε την αποφασιστική ώθηση για το Δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο.

Ακόμα πιο ασταθείς θα είναι οι σχέσεις ανάμεσα στη Βουλγαρία και την Ελλάδα, έτσι όπως διαμορφώθηκαν από την Ειρήνη του Βουκουρεστίου. 200.000 περίπου Βούλγαροι της Νότιας Μακεδονίας ανήκουν πλέον στην Ελλάδα. Στη Θράκη, από την άλλη, 200.000-250.000 περίπου Έλληνες έγιναν βούλγαροι υπήκοοι, ή, για την ακρίβεια, έτσι τους κατέταξε η Ειρήνη του Λονδίνου. Η αρχή της εθνικότητας φάνηκε και σ' αυτή την περίπτωση ασυμβίβαστη με τις ιμπεριαλιστικές επιδιώξεις: αυτό που ενδιαφέρει δεν είναι η κοινή κουλτούρα σε μια εθνολογικά ομοιογενή βάση, μα ο αριθμός των φορολογουμένων και το μέγεθος της εσωτερικής αγοράς. Φυσικά, ακόμα και σ' αυτά τα σύνορα θα μπορούσε να υπάρξει ειρηνική συνύπαρξη Βουλγαρίας και Ελλάδας, αν αυτές παραχωρούσαν εθνική αυτονομία στον «ξένο πληθυσμό» της κάθε χώρας. Είναι όμως ολοφάνερο ότι αυτοί που μέχρι τώρα αλληλοσφάζονταν, ή, ακριβέστερα, αυτοί που κατευθύνανε αυτή τη σφαγή, είναι τελείως ανίκανοι να εγκαθιδρύσουν ομαλές συνθήκες συνύπαρξης ανάμεσα στους λαούς των δύο πλευρών των συνόρων που χωρίζουν τη Μακεδονία.

Η μοίρα αυτής της δύσμοιρης επαρχίας αποκαλύπτει με αμείλικτη διαύγεια, προς χάριν των ρομαντικών εθνικιστών, πως ακόμα και στην καθυστερημένη Βαλκανική Χερσόνησο υπάρχει χώρος για μια εθνική πολιτική μόνο στο βαθμό που αυτή συμπίπτει με μια ιμπεριαλιστική πολιτική.

Ο ελληνικός ιμπεριαλισμός είναι ο παλαιότερος. Μια ελληνική ολιγαρχία κληρικών και αριστοκρατών (οι Φαναριώτες) μοιράζονταν με την ωθομανική στρατιωτική κάστα την εξουσία πάνω στις χριστιανικές εθνότητες της χερσονήσου. Η ελληνική αστική τάξη, που απλώθηκε σ' όλες τις ακτές του Αγαίου, της θάλασσας του Μαρμαρά, της Μαύρης θάλασσας και της Μεσογείου, υπέταξε τους καλλιεργητές και τους κτηνοτρόφους της ενδοχώρας στο εμπορικό και τοκογλυφικό κεφάλαιο. Οι Έλληνες ιερωμένοι και έμποροι στρώσανε το δρόμο στον ελληνικό ιμπεριαλισμό, ο οποίος και συγκρούστηκε αμέσως με θανάσιμο μίσος με τις αφυπνιζόμενες εθνότητες των Βαλκανίων. Γι' αυτές η οικονομική και εθνική τους αφύπνιση δε σήμαινε μονάχα έναν αγώνα ζωής και θανάτου ενάντια στην τουρκική στρατιωτικογραφειοκρατική κάστα, μα κι έναν αγώνα ενάντια στην εκκλησιαστική και την εμπορική και χρηματιστική κυριαρχία των Ελλήνων. Ο ελληνικός ιμπεριαλισμός βρέθηκε αντιμέτωπος με το βουλγαρικό ιμπεριαλισμό πάνω στο έδαφος της Μακεδονίας.

Ο βουλγαρικός ιμπεριαλισμός είναι νεότερος και γι' αυτό πιο πολεμόχαρος και τυχοδιωκτικός. Η βουλγαρική αστική τάξη ήρθε αργά στο προσκήνιο κι έβαλε αμέσως τα δυνατά της να πάρει κεφάλι. Οι Βούλγαροι υπουργοί παίρνουν μισθό χίλια φράγκα το μήνα, την ώρα που στην καπιταλιστική Ευρώπη αυτά τα λειτουργήματα αμείβονται με χιλιάδες φράγκα τη μέρα. Ο ανταποκριτής των *Times* στη Σόφια, ο κ. Μπουρσιέ, έχει στη διάθεσή του ποσά που οι κυβερνώντες της Σόφιας δεν τα έχουνε δει ούτε στον ύπνο τους. Το άνοιγμα των ορίων του κράτους, η αύξηση των φορολογουμένων, ο πολλαπλασιασμός των πλουτοπαραγωγικών πηγών – αυτές ήταν οι αρχές της ιμπεριαλιστικής λογικής που καθοδηγούσε την πολιτική όλων των κυρίαρχων κύκλων της Σόφιας.

Κι αυτές οι ιμπεριαλιστικές, κι όχι εθνικές, αρχές καθόρισαν ολόκληρη τη μακεδονική πολιτική της Βουλγαρίας. Ο στόχος ήταν πάντοτε ο ίδιος – η προσάρτηση της Μακεδονίας. Η κυβέρνηση της Σόφιας υποστήριξε τους Μακεδόνες στο βαθμό μόνο που μπορούσε να τους ελέγχει και υπονόμει τα συμφέροντά τους, που θα μπορούσαν να τους αποκρύνουν από τη Βουλγαρία. Ο γνωστός βαλκάνιος πολιτικός και συγγραφέας Δρ. Ρακόφσκι, τον οποίο ξανα συνάντησα μετά από δύο χρόνια στο Βουκουρέστι, μου είπε μαζί με πολλές άλλες πληροφορίες το εξής ιδιαίτερα αποκαλυπτικό γεγονός: Στα 1903-1904 η βουλγαρική Εξαρχία έκανε ενέργειες στη Σόφια για την ίδρυση μιας αγροτικής τράπεζας στη Μακεδονία. Ήταν η εποχή μετά την εξέγερση του Ίλιντεν, όταν στη Μακεδονία επικρατούσε χάος και οι τούρκοι γαιοκτήμονες ήταν έτοιμοι να πουλήσουν τα κτήματά τους στους αγρότες για ένα κομμάτι ψωμί. Η βουλγαρική κυβέρνηση απέρριψε κάθετα την πρόταση της Εξαρχίας, εξηγώντας πως αν οι μακεδόνες αγρότες αποκτούσαν μια κάποια ευημερία, θα κώφευαν στη βουλγαρική προπαγάνδα. Την ίδια άποψη υποστήριξε και η Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση, η οποία, ιδιαίτερα μετά τη συντριβή της εξέγερσης, μετατράπηκε ολοκληρωτικά από εθνικιστική-αγροτική οργάνωση σε όργανο των ιμπεριαλιστικών σχεδίων της κυβέρνησης της Σόφιας.

Αυτή η φοβερή πάλη, που συνδύαζε την αγριότητα και τον ηρωισμό, πήρε τέλος – πώς; Με μια δόλια συμφωνία για το διαμελισμό της Μακεδονίας. Ο Δεύτερος Βαλκανικός Πόλεμος και η Ειρήνη του Βουκουρεστίου που τον επιστέγασε συμπλήρωσαν αυτή τη συμφωνία. Και δέστε, το Στιπ και το Κότσανι – τα δύο εκείνα μέρη όπου οι βουλγαρομακεδόνες επαναστάτες προκάλεσαν με τις «προβοκατόρικες» τακτικές τους την τουρκική σφαγή που χρησίμευσε για να ξεκινήσει ο πρώτος «απελευθερωτικός» πόλεμος -, ...το Στιπ και το Κότσανι πήγανε στη Σερβία!

Ο σερβικός ιμπεριαλισμός βρέθηκε τελείως ανίκανος να προωθηθεί προς τη «φυσική», δηλαδή την εθνική κατεύθυνση: ο δρόμος του ήταν κλεισμένος από την Αυστροουγγαρία, που περιλαμβάνει στην επικράτειά της πάνω από το μισό του συνόλου των Σέρβων. Έτσι η

Σερβία ακολούθησε την κατεύθυνση της ελάσσοнос αντιστάσεως προς τη Μακεδονία. Σ' αυτή την περιοχή, τα εθνικά επιτεύγματα της σέβικης προπαγάνδας ήταν τελείως ασήμαντα, μα φαίνεται πως γι' αυτό και άλλο τόσο σαρωτικές ήταν οι εδαφικές κατακτήσεις του σερβικού ιμπεριαλισμού. Η Σερβία περιλαμβάνει τώρα στους κόλπους της γύρω στο μισό εκατομμύριο Μακεδόνες, ενώ ήδη είχε μισό εκατομμύριο Αλβανούς. Ιλιγγιώδης επιτυχία. Ίσως στο μέλλον αυτό το εθνικό εκατομμύριο ν' αποδειχτεί μοιραίο για την ύπαρξη της Σερβίας.

Φαινόταν πως θα ήταν πολύ εύκολο για τους Βούλγαρους να ενωθούν σ' ένα έθνος-κράτος, μια που κι εκείνοι που βρισκόταν εκτός των συνόρων του βασιλείου υπάγονταν στην εξουσία της ξεφτισμένης τούρκικης κάστας, και όχι της Αυστροουγγαρίας όπως οι Σέρβοι, ή της Αυστροουγγαρίας και της Ρωσίας όπως οι Ρουμάνοι. Τα πράγματα όμως ήρθαν διαφορετικά. Οι Σέρβοι και οι Ρουμάνοι, με κλεισμένους από τις Μεγάλες Δυνάμεις στα βόρειά τους τους φυσικούς χώρους ανάπτυξής τους, άπλωσαν χέρι πάνω σε βουλγαρικές περιοχές. Ο Ρακόφσκι, όχι άδικα, ονομάζει τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου διαμελισμό της «Πολωνίας των Βαλκανίων».

Πρέπει λοιπόν να πούμε για τις νέες συνοριακές γραμμές της Βαλκανικής Χερσονήσου πως, ανεξάρτητα με το πόσο θα κρατήσουν, έχουν χαραχτεί πάνω στα καταξεσκισμένα, αφαιμαγμένα κι εξουθενωμένα ζωντανά κορμιά των εθνών. Ούτε ένα απ' αυτά τα βαλκανικά έθνη δεν κατόρθωσε να μαζέψει όλα τα σκορπισμένα κομμάτια του. Και, ταυτόχρονα, όλα τους, συμπεριλαμβανομένης και της Ρουμανίας, περιέχουν τώρα στην επικράτειά τους μια συμπαγή εχθρική εθνότητα.

Αυτοί είναι οι καρποί ενός πολέμου που καταβρόχθησε – σε σκοτωμένους, τραυματίες και θύματα της αρρώστιας – πάνω από μισό εκατομμύριο άνδρες. Ούτε ένα από τα βασικά προβλήματα της βαλκανικής ανάπτυξης δεν επιλύθηκε.

Η οικονομική ανάπτυξη απαιτεί μια τελωνειακή ένωση ως πρώτο βήμα προς μια ομοσπονδία όλων των βαλκανικών κρατών. Και αντ'

αυτού βλέπουμε την εχθρότητα του ενός εναντίον όλων και όλων εναντίον του καθενός. Τα βαλκανικά κράτη τρέφουν το αμοιβαίο μίσος και το ίδιο φοβερό μίσος αισθάνονται και τα κομμάτια των εθνών που είναι παγιδευμένα μέσα στα χωριστά κράτη. Οι υλικοί πόροι της χερσονήσου εξαντλήθηκαν για ένα μεγάλο διάστημα, και οι εθνικο-πολιτικές σχέσεις έγιναν πιο συγκεχυμένες απ' ότι ήταν πριν τον πόλεμο. Δεν είναι όμως αυτό το χειρότερο: ακόμα και από εξωτερική, καθαρά διπλωματική άποψη, οι βαλκανικές σχέσεις δεν έχουν διευθετηθεί ακόμη. Το ζήτημα των σερβο-ελληνικών συνόρων δεν έχει ξεκαθαριστεί εντελώς, οι σχέσεις Σερβίας-Μαυροβουνίου προκαλούν επιφυλακή και η τύχη της Θράκης επικραμάται σαν ένα απειλητικό ερωτηματικό πάνω από τη χερσόνησο.

Στη δεξίωση που πρόκειται να δωθεί το Σάββατο στο βασιλικό παλάτι, προς τιμήν των πληρεξουσίων, πολλά θα ειπωθούν, χάριν των τύπων, για τη μεγάλη σπουδαιότητα της Διάσκεψης του Βουκουρεστίου. Τι αποκρουστική κοροϊδία των όσων υπέστησαν οι λαοί θα είναι αυτοί οι λόγοι! Κι όμως το αίμα των σκοτωμένων κραυγάζει πως χύθηκε άδικα. Τίποτα δεν επιτεύχθηκε, τίποτα δεν επιλύθηκε... Το Ανατολικό Ζήτημα καίει ακόμα σα μια απαίσια πληγή που χύνει δηλητήριο μέσα στο σώμα της καπιταλιστικής Ευρώπης.

Κιέβσκαϊα Μυσλ, φ. 206

8 [21] Ιουλίου 1913

Λέον Τρότσκι, Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913, Θεμέλιο, Αθήνα 1993, σσ. 402-409. Μετάφραση, Παρασκευάς Ματάλας.

Ηλεκτρονική αναδημοσίευση: [Ο Πολικός Γορίλας των Αθηνών](#), 4 Ιανουαρίου 2014.

Ο Τρότσκι από το 1908 εργάστηκε ως ανταποκριτής στη Βιέννη της Κιέβσκαϊα Μυσλ, μιας ουκρανικής προοδευτικής εφημερίδας που έβγαине στο Κίεβο, όπου η τσαρική λογοκρισία δεν λειτουργούσε με την αποτελεσματικότητα που είχε στις ρωσικές περιοχές της

αυτοκρατορίας. Το 1912, στάλθηκε στα Βαλκάνια για να καλύψει δημοσιογραφικά τους Βαλκανικούς Πολέμους. Όπως αναφέρει ο ίδιος, στα άρθρα του αυτά, «πολλές φορές παράτολμα απ' την πλευρά της λογοκρισίας», «ήταν φυσικό να μην μπορώ να γράφω όλα όσα ήθελα... δεν έγραφα όμως ποτέ εκείνο το οποίο δεν ήθελα». Θα πρέπει ν' αναφερθεί επίσης ότι για τη συνεργασία του αυτή με τον αστικό τύπο, ο Τρότσκι είχε τη συγκατάθεση της Κεντρικής Επιτροπής του ρωσικού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος (στο οποίο σ' εκείνη τη φάση ήταν και οι δύο πτέρυγες, μενσεβίκοι και μπολσεβίκοι που είχαν την πλειοψηφία στην ΚΕ στην οποία ήταν και ο Λένιν).

Επίμετρο

Λίγα λόγια για τον Κριστιάν Ρακόφσκι και τον βαλκανικό σοσιαλιστικό διεθνισμό

Ο Κριστιάν Ρακόφσκι (1873-1941) υπήρξε ο σημαντικότερος Βαλκάνιος μαρξιστής επαναστάτης, η δράση του οποίου καλύπτει πολλές δεκαετίες και εκτείνεται σε ολόκληρα τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη.

Υπήρξε δραστήριο μέλος της Σοσιαλιστικής Διεθνούς από το 1893, στη Γερμανία αρχικά όπου πήγε για σπουδές και σε διάφορες βαλκανικές χώρες μετά την απέλασή του από τη Γερμανία. Συνελήφθη, καταδικάστηκε, φυλακίστηκε κι απελάθηκε επίσης πολλές φορές από διάφορες βαλκανικές χώρες και υπήρξε μέλος της Βουλγαρικής Σοσιαλδημοκρατικής Ένωσης (και εκπρόσωπός της στα διεθνή συνέδρια της Σοσιαλιστικής Διεθνούς), του Ρουμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος και του μπολσεβίκικου κόμματος (ΚΚΡμπ) αργότερα.

Μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο Ρακόφσκι ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα σε όλες τις βαλκανικές χώρες και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και συνέβαλε αποφασιστικά στον συντονισμό των πρώτων εργατικών και ριζοσπαστικών ομάδων, στη συγκρότηση

σοσιαλιστικών οργανώσεων, στον διαβαλκανικό συντονισμό τους και στην ένταξή τους στη Σοσιαλιστική (Δεύτερη) Διεθνή. Ήταν επίσης ένας ενθουσιώδης υποστηρικτής όλων των χειραφετητικών κινήματων που ξέσπασαν στα Βαλκάνια, εθνικών, αγροτικών, εργατικών, δημοκρατικών κτλ. Υπήρξε όμως και ο βασικότερος θεωρητικός του μαρξισμού στα Βαλκάνια κι αυτός ο οποίος συνέβαλε στη συστηματοποίηση του θεωρητικού πλαισίου του βαλκανικού αντιπολεμικού/διεθνιστικού κινήματος, κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων και του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Ο Ρακόφσκι τάχθηκε απ' την πρώτη στιγμή εναντίον του «σοσιαπατριωτισμού» (του πλειοψηφικού ρεύματος μέσα στη Σοσιαλιστική διεθνή το οποίο αποφάσισε να ταχθεί υπέρ της «πατρίδας του» στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο) και ως ένας από τους σημαντικότερους σοσιαλιστές διεθνιστές, συμμετείχε στη διοργάνωση του συνεδρίου του Τσίμερβαλντ (των κομμάτων, των ομάδων και των οργανώσεων που κράτησαν διεθνιστική, αντιπολεμική στάση).

Η πιο σημαντική ίσως συνεισφορά του Ρακόφσκι στην διαμόρφωση μιας επαναστατικής και διεθνιστικής πολιτικής στον βαλκανικό χώρο, ήταν η επεξεργασία της θέσης για την Βαλκανική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία, ως απάντηση στην καταπιεστική πολιτική της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στην καταπίεση των εθνικών μειονοτήτων από τα εθνικά κράτη που είχαν προκύψει στα Βαλκάνια, στον μεταξύ τους ιμπεριαλιστικό ανταγωνισμό και στις επιπτώσεις της σύγκρουσης μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων για τον έλεγχο της Βαλκανικής. Ήταν επίσης η απάντηση στον κατατεμαχισμό της βαλκανικής οικονομίας, που δεν άφηνε περιθώρια ανάπτυξης σε κανένα από τα εθνικά κράτη, οι αστικές τάξεις των οποίων προσπαθούσαν να υποσκάψουν την οικονομική δυναμική η μια της άλλης. Η θέση αυτή υιοθετήθηκε από τη Σοσιαλιστική Διεθνή και την υπερασπίστηκαν τόσο ο Λένιν, όσο και ο Τρότσκι, ο οποίος υπήρξε μάλιστα και προσωπικός φίλος του Ρακόφσκι. Σ' αυτή την προσωπική σχέση οφείλει ο Τρότσκι τη βαθιά γνώση για τα ζητήματα των Βαλκανίων, στα οποία μάλιστα ταξίδεψε κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων ως πολεμικός ανταποκριτής μιας προοδευτικής εφημερίδας που εκδίδονταν στο

Κίεβο.

Ο στόχος της Βαλκανικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας υιοθετήθηκε από τα βαλκανικά σοσιαλιστικά κόμματα και οργανώσεις στην πρώτη Βαλκανική Σοσιαλδημοκρατική Συνδιάσκεψη που έγινε στο Βελιγράδι τον Ιανουάριο του 1910, στη διοργάνωση της οποίας ο Ρακόφσκι έπαιξε σημαντικό ρόλο. Η απόφαση αυτή υιοθετήθηκε αμέσως και από την Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης, με την οποία ο Ρακόφσκι διατηρούσε στενές επαφές και συμμετείχε ως ομιλητής της στις εκδηλώσεις και στις διαδηλώσεις που διοργανώνονταν στη Θεσσαλονίκη. Στην εφημερίδα της Φεντερασιόν, *Σολιδαριδάδ Οβραδέρα* (Εργατική Αλληλεγγύη) δημοσιεύτηκε μάλιστα το «Μανιφέστο των σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων» που συνέταξε ο Ρακόφσκι τον Οκτώβριο του 1912, με αποτέλεσμα η κυβέρνηση των Νεοτούρκων να κλείσει την εφημερίδα.

Όπως μπορούμε να αντιληφθούμε από το «Μανιφέστο» αυτό, η Βαλκανική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία θα ήταν το αποτέλεσμα της δράσης της εργατικής τάξης, γύρω από την οποία θα συσπειρώνονταν αγρότες και «ειλικρινείς δημοκράτες», το πολιτικό της περιεχόμενο θα ήταν δημοκρατικό, παραμένοντας όμως στα πλαίσια του καπιταλισμού³. Παρ' όλ' αυτά, δεν θα ήταν η αστική τάξη αυτή η οποία θα κινητοποιούνταν για την δημοκρατική ενοποίηση των Βαλκανίων και μάλλον δεν μπορούσε να κινητοποιηθεί γι' αυτό και ούτε το ήθελε, καθώς τα ιδιαίτερα συμφέροντα του κάθε εθνικού καπιταλισμού έρχονταν σε αντίθεση με την οικονομική και πολιτική ενοποίηση του Βαλκανικού χώρου. Όμως, τελικά, η βαλκανική ενοποίηση θα ευνοούσε την ανάπτυξη ενός συνολικού βαλκανικού κεφαλαίου.

Η σημασία αυτών των αντιφάσεων αναδείχτηκε μέσα από τα τεράστια πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα της περιόδου '14-'17: ένας πόλεμος ο οποίος ξεκίνησε από τις βαλκανικές αντιθέσεις και πήρε παγκόσμιες διαστάσεις, μία υπερενίσχυση των οικονομικών, πολιτικών και στρατιωτικών εξουσιών όλων των εθνικών κρατών, μεταξύ των οποίων και των βαλκανικών, μια δραματική μετατόπιση της πλειοψηφίας της σοσιαλδημοκρατίας

προς τα δεξιά και μετατροπή της σε μηχανισμό του αστικού κράτους. Σύμφωνα με τις περισσότερες μαρξιστικές αναλύσεις εκείνης της περιόδου, η δημοκρατία δεν μπορούσε πια να συνδυαστεί με την καπιταλιστική ανάπτυξη και ο ιμπεριαλισμός δεν ευνοούσε την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Αντίθετα, εμφανίστηκαν κάποιες άλλες ιστορικές προϋποθέσεις για το «ξεμπλοκάρισμα» των παραγωγικών δυνατοτήτων από την κατάσταση «σήψης» που καταδίκασε την οικονομία ο ιμπεριαλιστικός ανταγωνισμός: οι προϋποθέσεις αυτές ήταν η εργατική επανάσταση και η εργατική εξουσία. Η οικονομική και πολιτική ενότητα του Βαλκανικού χώρου δεν μπορούσε πια να υλοποιηθεί στο έδαφος του καπιταλισμού, αλλά ούτε και της αστικής δημοκρατίας, οι δυναμικές της οποίας φάνηκαν να εξαντλούνται διά παντός μέσα στις φλόγες του ιμπεριαλιστικού πολέμου. Αλλά ούτε και τα βαλκανικά σοσιαλιστικά κόμματα της Β΄ Διεθνούς είχαν πια περιθώριο να παίξουν ένα προωθητικό ρόλο στην επέκταση δημοκρατικών και φιλεργατικών μεταρρυθμίσεων, ή να ανακόψουν την επιθετικότητα του καπιταλισμού, και τον μιλιταρισμό που ενθαρρύνονταν απ' τον πόλεμο.

Μετά το ξέσπασμα του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, ο Ρακόφσκι πρωτοστάτησε στη διοργάνωση μιας συνδιάσκεψης στο Βουκουρέστι το 1915, όπου αποφασίστηκε η δημιουργία μιας Επαναστατικής Βαλκανικής Σοσιαλδημοκρατικής Εργατικής Ομοσπονδίας, των κομμάτων που είχαν αποδεχθεί τις αποφάσεις της Διάσκεψης του Τσίμερβαλντ και αντιτάχθηκαν στη συμμετοχή των χωρών τους στον πόλεμο. Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση και την ίδρυση της Κομμουνιστικής Διεθνούς, τα βαλκανικά σοσιαλιστικά κόμματα που προσχώρησαν στην Κομιντέρν, υιοθέτησαν τον στόχο της Βαλκανικής Κομμουνιστικής Ομοσπονδίας, στην επεξεργασία του οποίου ο ρόλος του Ρακόφσκι ήταν και πάλι σημαντικός. Η πολιτική και οικονομική ενοποίηση του βαλκανικού χώρου, η οποία εξακολουθούσε να θεωρείται αναγκαία για την ευημερία των λαών του, θα επιτυγχάνονταν μόνο διά μέσου της εργατικής επανάστασης και θα ήταν ενότητα χωρών στις οποίες την εξουσία θα καταλάμβαναν εργατικά και αγροτικά συμβούλια.

Ο Ρακόφσκι κατά τη διάρκεια της Οκτωβριανής Επανάστασης (και έχοντας μόλις αποφυλακιστεί από τις ρουμανικές φυλακές για τη διεθνιστική του δράση) ήταν για κάποιες εβδομάδες επικεφαλής του επαναστατικού κινήματος εργατών και στρατιωτών που ξέσπασε στο Βασίλειο της Ρουμανίας. Μετά τη συντριβή του κινήματος κατέφυγε στη Ρωσία, εντάχθηκε στο μπολσεβίκικο κόμμα, εκλέχτηκε στην Κεντρική του Επιτροπή και συμμετείχε στις διαδικασίες ίδρυσης της Κομμουνιστικής Διεθνούς, ως ο ειδικός στα βαλκανικά ζητήματα.

Έγινε στη συνέχεια ένας από τους πρώτους αρχηγούς της κυβέρνησης της Ουκρανικής Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας και ταυτόχρονα μέλος του Επαναστατικού Στρατιωτικού Συμβουλίου του Νοτιοδυτικού Μετώπου του Κόκκινου Στρατού κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου. Αν και κατηγορήθηκε ότι υποτίμησε τα εθνικά αισθήματα των ουκρανικών λαϊκών μαζών, συνέβαλε εντούτοις στην συγχώνευση της ουκρανικής επαναστατικής οργάνωσης Μπορόντμπα (=Αγώνας, επαναστατική πτέρυγα της ουκρανικής οργάνωσης των Σοσιαλεπαναστατών) με το ουκρανικό τμήμα του μπολσεβίκικου κόμματος.

Στη δεκαετία του 1920 ο Ρακόφσκι ανέλαβε διάφορες αρμοδιότητες και εκπροσώπησε την ΕΣΣΔ σε διάφορα διεθνή συνέδρια και διπλωματικές αποστολές. Αντιτάχθηκε όμως στην γραφειοκρατικοποίηση και στον εκφυλισμό του μπολσεβίκικου κόμματος και της σοβιετικής εξουσίας, ήρθε έτσι σε ρήξη με την κυβερνώσα σταλινική φράξια και έγινε ένα από τα πιο δραστήρια στελέχη της Αριστερής Αντιπολίτευσης.

Η σύγκρουσή του με τη νέα άρχουσα τάξη που συγκροτούνταν με κέντρο τη σταλινική γραφειοκρατία, είχε σαν αποτέλεσμα να εκδιωχθεί από την Κομιντέρν, από την Κεντρική Επιτροπή του μπολσεβίκικου κόμματος και αργότερα και από το κόμμα και στη συνέχεια να εξοριστεί από το 1927 μέχρι το 1934. Το 1934 όμως υπέγραψε μία «δήλωση μετανοίας» προς τον Στάλιν, με την οποία αποκήρυσσε ολόκληρο το επαναστατικό του παρελθόν, ζητώντας να επανενταχθεί στην πολιτική δράση και απελευθερώθηκε. Εκείνη την περίοδο, ύστερα από την οριστική συντριβή της Αριστερής

Αντιπολίτευσης στη Ρωσία και την απουσία οποιασδήποτε δυνατότητας μεταρρύθμισης της σταλινικής δικτατορίας, αρκετοί αντιπολιτευόμενοι προσπάθησαν να επανενταχθούν στο περιθώριο της πολιτικής ζωής, για να βοηθήσουν με όσες δυνάμεις τους απέμεναν στην διάσωση των υπολειμμάτων του σοσιαλισμού, τα οποία κατά την άποψή τους συνέχιζαν να επιβιώνουν και απειλούνταν από την αλματώδη άνοδο της δύναμης του ναζισμού στη Γερμανία. Αυτές οι δηλώσεις μετανοίας έγιναν αποδεκτές από το σταλινικό καθεστώς, αλλά πολύ γρήγορα, οι πρώην αριστεροί αντιπολιτευόμενοι εξολοθρεύτηκαν μαζί με αυτούς που παρέμειναν αμετανόητοι υπερασπιστές των επαναστατικών παραδόσεων. Ο Κριστιάν Ρακόφσκι συνελήφθη ξανά το 1937 και δικάστηκε μαζί με τον Μπουχάριν το 1938. Καταδικάστηκε σε 20 χρόνια καταναγκαστικής εργασίας και εκτελέστηκε από την NKVD, με προσωπική εντολή του Στάλιν, τον Σεπτέμβριο του 1941, στις μαζικές εκτελέσεις που έγιναν στο δάσος Μεντβέντεφ στο Οριόλ, μαζί με άλλους/άλλες 157 επαναστάτες και επαναστάτριες. Ανάμεσά τους, εκτός από τον Κριστιάν Ρακόφσκι, ήταν η Όλγα Καμένεβα (πρώην σύζυγος του Κάμενεφ και αδερφή του Τρότσκι) και η Μαρία Σπριντόνοβα, ηγέτιδα της αριστερής πτέρυγας του Σοσιαλεπαναστατικού κόμματος.

Τα χρόνια που ακολούθησαν εξάλειψαν σχεδόν ολοκληρωτικά απ' τη συλλογική ταξική μνήμη τις διεθνιστικές/επαναστατικές παραδόσεις της πρώτης περιόδου του εργατικού και του σοσιαλιστικού κινήματος στα Βαλκάνια, όπως εξάλλου και το όνομα του σημαντικότερου εμπνευστή τους, του Κριστιάν Ρακόφσκι. Τα κομμουνιστικά κόμματα των Βαλκανίων (οι εκφυλιστικές μεταλλάξεις των κομμάτων στη συγκρότηση των οποίων ο Ρακόφσκι είχε συμβάλει τόσο πολύ) κυριάρχησαν στις περισσότερες χώρες της Βαλκανικής και επί δεκαετίες επιδόθηκαν σ' έναν χυδαίο εθνικιστικό ανταγωνισμό μεταξύ τους, ως εκφραστές των συμφερόντων των νέων αστικών τάξεων που συγκροτήθηκαν γύρω από τον κρατικό μηχανισμό της κάθε «λαϊκής δημοκρατίας». Τελικά και τα κόμματα και τα καθεστώτα κατέρρευσαν μέσα στην εχθρότητα των λαϊκών τους μαζών, κληροδότησαν όμως στην Βαλκανική μια ολόκληρη δεκαετία έξαρσης

του εθνικισμού, τον οποίο τόσο μεθοδικά είχαν συντηρήσει και καλλιεργήσει. Σήμερα, στις περισσότερες χώρες της Βαλκανικής, το όραμα, η «αφήγηση» ή απλά ο στόχος μιας σοσιαλιστικής / κομμουνιστικής κοινωνίας είναι περισσότερο από ποτέ άλλοτε απεχθής στα μάτια της συντριπτικής πλειοψηφίας των βαλκανικών λαών. Όμως δεν έχει σταματήσει η ταξική εκμετάλλευση, η κοινωνική και εθνική καταπίεση, ο αυταρχισμός και ο μιλιταρισμός. Κάθε άλλο μάλιστα. Αυτά τα φαινόμενα εντείνονται όλο και περισσότερο, ως η μοναδική σχεδόν μορφή την οποία μπορεί να πάρει σήμερα η αναπαραγωγή της κυριαρχίας της αστικής τάξης. Δεν έχει σταματήσει όμως ούτε και η αντίσταση των λαϊκών μαζών στην εκμετάλλευση και την καταπίεση. Ως εκ τούτου, η μοναδική δυνατότητα που υπάρχει σήμερα για να ξανασυνδεθούν οι αντιστάσεις των από κάτω με την απελευθερωτική προοπτική του σοσιαλισμού, είναι να ξαναπιάσουμε το νήμα του διεθνισμού στα Βαλκάνια από εκεί όπου το έσπασε ο εθνικισμός (στη σταλινική ή στην «φιλελεύθερη» εκδοχή του), να «πάμε πίσω» για να ξαναθυμηθούμε (και να ξαναθυμήσουμε) εκείνη την μακρινή περίοδο που τα πρωτοπόρα τμήματα της βαλκανικής εργατικής τάξης έθεταν ως κεντρικό τους στόχο την υπέρβαση των εθνικών φραχτών που είχαν επιβάλει στα Βαλκάνια οι εξαγριωμένες αστικές τους τάξεις. Να ξαναθυμηθούμε τον Ρακόφσκι και τη Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης.

Κώστας Κούσιαντας

Βιβλιογραφία

Gus Fagan, «Biographical Introduction to Christian Rakovsky» στο Gus Fagan (επ.), Selected Writings on Opposition in the USSR 1923–30, Allison & Busby, Λονδίνο και Νέα Υόρκη 1980· και Marxists' Internet Archive, 2011. <https://www.marxists.org/archive/rakovsky/biog/index.htm>

Georges Haupt, «Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν», στο Αβραάμ Μπεναρόγια, Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου, Κομμούνα, Αθήνα 1986.

James Robertson (επ.), «The Russian Revolution in Eastern Europe: ‘‘Resolutions of the Balkan Communist Conference’’ Sofia, January 1920», LeftEast, 30 Ιανουαρίου 2017. <http://www.criticatac.ro/lefteast/resolutions-bcf/>

Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών, Η Σοσιαλιστική Οργάνωση Φεντερασιόν Θεσσαλονίκης 1909-1918, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1989.

Γιάννης Κορδάτος, Ιστορία του ελληνικού εργατικού κινήματος, Μπουκουμάνης, Αθήνα 1972.

Γιώργος Β. Λεονταρίτης, Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, Εξάντας, Αθήνα 1978.

Αντώνης Λιάκος, Η Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και η Σοσιαλιστική Νεολαία. Τα καταστατικά τους, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1985.

Παρασκευάς Ματάλας, «Εισαγωγή του Μεταφραστή» στο Λέον Τρότσκι, Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913, Θεμέλιο, Αθήνα 1993.

Κωστής Μοσκόφ, Εισαγωγικά στην ιστορία του κινήματος της εργατικής τάξης. Η διαμόρφωση εθνικής και κοινωνικής συνείδησης στην Ελλάδα, Θεσσαλονίκη 1979.

Αβραάμ Μπεναρόγια, Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου, Κομμούνα, Αθήνα 1986.

Dragan Plavšić (επ.), «The Origins of the Balkan Socialist Tradition: Between Populism and Marxism», Revolutionary History. <http://www.revolutionaryhistory.co.uk/index.php/184-articles/articles-of-rh0803/5651-the-origins-of-the-balkan-socialist-tradition-between-populism-and-marxism>

Λέον Τρότσκι, Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913, Θεμέλιο, Αθήνα 1993.

Andreja Živković (επ.), «The Balkan Federation and Balkan

Social Democracy», Revolutionary History. <http://www.revolutionaryhistory.co.uk/index.php/184-articles/articles-of-rh0803/5656-vi-the-balkan-federation-and-balkan-social-democracy>

Σημειώσεις

1 Κυρίως το Κοσσυφοπέδιο, η καρδιά των μεσαιωνικών βασιλείων της Σερβίας.

2 «vilayet» Οθωμανική διοικητική περιοχή.

3 Υπερβαίνει τις ανάγκες αυτής της συνοπτικής παρουσίασης μια αναλυτικότερη αναφορά στα ιδιαίτερα πολιτικά και ιδεολογικά χαρακτηριστικά του κάθε βαλκανικού σοσιαλιστικού κόμματος και των εντάσεων που υπήρχαν μεταξύ τους, καθώς επίσης και στα ιδιαίτερα ζητήματα που έχουν σχέση με τη θέση της Βαλκανικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας (ο ακριβής προσδιορισμός του ρόλου της εργατικής τάξης, το μακεδονικό ζήτημα, το αρμενικό ζήτημα κτλ). Να επισημάνουμε μόνο την εξής διαφοροποίηση μεταξύ των βαλκανικών σοσιαλιστικών κομμάτων αλλά και της Διεθνούς: η Βαλκανική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία θα προέλθει μέσα από τη διαδικασία διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη διαδικασία ανάδειξης εθνικών κρατών (θέση την οποία υιοθετούν η σερβική σοσιαλδημοκρατία, αλλά και ο Λένιν) ή θα προέλθει μέσα από μια ταυτόχρονη διαδικασία ανατροπής της αυτοκρατορικής εξουσίας και εκδημοκρατισμού της (θέση την οποία υιοθετεί ο Ρακόφσκι και η Φεντερασιόν); Πάντως και οι δύο απόψεις θεωρούν ότι η διαδικασία την οποία προκρίνουν (σχηματισμός εθνικών κρατών / δημοκρατική επανάσταση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία) δεν μπορεί να ολοκληρωθεί με κανένα άλλο τρόπο εκτός από την Βαλκανική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία.

Πηγή: elaliberta.gr